

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

นาฏศิลป์ ม.๒

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง : ดร.ไกรลาส จิตรกุล

ผู้ตรวจ : นางสาวกรกมล ธิมาชัย

เรืออากาศเอก อินวาท พุ่งทอง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรพงษ์ บ้านไกรทอง

บรรณาธิการ : นายหฤษฎ์ เดือนหยั

ผลิตและจัดจำหน่าย

บริษัท ศูนย์หนังสือ เมืองไทย จำกัด

นางสาวปัญญณี วิทยสัมพันธ์

๑๐๑/๑๔ หมู่บ้านมณีนยา ๓ ซอย ๑๐

ถนนรัตนวิบูลย์ ตำบลไทรมา อำเภอมือง

จังหวัดนนทบุรี ๑๑๐๐๐

โทร. ๐-๒๕๒๔-๖๓๑๖

๐๘-๑๔๔๕-๙๙๖๘

๐๘-๖๓๐๐-๔๑๑๓

โทรสาร ๐-๒๕๔๔-๓๔๒๓

E-mail : editor@muangthaibook.com

Website : www.muangthaibook.com

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

นาฏศิลป์ ม.๒

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง : ดร.ไกรลาส จิตรกุล

ผู้ตรวจ : นางสาวกรกมล ธิมาชัย

เรืออากาศเอก อินวาท พุ่งทอง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรพงษ์ บ้านไกรทอง

บรรณาธิการ : นายหฤษฎ์ เดือนหยั

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : มกราคม ๒๕๖๘

จำนวน : ๓,๐๐๐ เล่ม

จัดทำโดย : บริษัท ศูนย์หนังสือ เมืองไทย จำกัด

นางสาวปัญญณี วิทยสัมพันธ์

๑๐๑/๑๔ หมู่บ้านมณีนยา ๓ ซอย ๑๐ ถนนรัตนวิบูลย์

ตำบลไทรมา อำเภอมือง จังหวัดนนทบุรี ๑๑๐๐๐

โทร. ๐-๒๕๒๔-๖๓๑๖, ๐๘-๑๔๔๕-๙๙๖๘,

๐๘-๖๓๐๐-๔๑๑๓

โทรสาร ๐-๒๕๔๔-๓๔๒๓

E-mail : editor@muangthaibook.com

Website : www.muangthaibook.com

ISBN : 978-616-281-949-0

ราคา : ๗๕ บาท

“หนังสือเล่มนี้เป็นลิขสิทธิ์ของ บริษัท ศูนย์หนังสือ เมืองไทย จำกัด ห้ามทำซ้ำ คัดลอก เลียนแบบ ทำสำเนาตัดแปลง หรือวิธีการอื่นใดไปเผยแพร่ ไม่ว่าจะเป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของหนังสือเล่มนี้ นอกจากจะได้รับการยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรจาก บริษัท ศูนย์หนังสือ เมืองไทย จำกัด”

คำนำ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน นาฏศิลป์ ม.๒ เล่มนี้ เรียบเรียงขึ้นตรงตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เพื่อให้นักเรียนและครูใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ เน้นการพัฒนาและส่งเสริมให้นักเรียนได้บรรลุคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด รวมทั้งสามารถนำพนักเรียนรู้ให้เกิดสมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนด

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน นาฏศิลป์ ม.๒ เล่มนี้เรียบเรียงขึ้นโดยคำนึงถึงหลักการ แนวคิด และจุดเน้นการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ทั้งในเรื่องของจุดหมายของหลักสูตร มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ การจัดการเรียนรู้ การใช้สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ใช้มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่ประกอบด้วยตัวชี้วัดระหว่างทางและตัวชี้วัดปลายทาง เป็นเป้าหมายในการจัดการเรียนรู้ โดยเนื้อหาสาระในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ตรงตามสาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดที่แบ่งเป็นตัวชี้วัดระหว่างทางและตัวชี้วัดปลายทาง มีกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้และกระบวนการจัดการของผู้เรียน ท้ายหน่วยยังมีกิจกรรมต่าง ๆ และคำถามประจำหน่วยการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ และช่วยทบทวนเนื้อหาในหน่วยการเรียนรู้

องค์ประกอบต่าง ๆ ที่นำเสนอในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน นาฏศิลป์ ม.๒ เล่มนี้ มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เนื้อหาและกิจกรรมที่นำเสนอมีความหลากหลาย ทันสมัย เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน มุ่งให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีปัญญา และมีความสุข

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน นาฏศิลป์ ม.๒ เล่มนี้ จะสามารถให้ความรู้และก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียน ผู้สอน ตลอดจนผู้สนใจศึกษาทั่วไปเป็นอย่างดี สามารถช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ เกิดสมรรถนะ มีคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ดร.ไกรลาส จิตรกุล

และ

ฝ่ายวิชาการ ศูนย์หนังสือ เมืองไทย

สารบัญ

หน้า

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ องค์ประกอบและหลักการสร้างสรรค์ศิลปะการแสดง	๑
๑.๑ องค์ประกอบของศิลปะการแสดง	๒
๑.๒ หลักคิดวิธีการสร้างสรรค์การแสดงโดยองค์ประกอบนาฏศิลป์การละคร	๒๔
กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้	๒๖
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๒๖
คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้	๒๖
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ รูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ไทยเบื้องต้น	๒๗
๒.๑ ความหมายและความสำคัญของนาฏศิลป์ไทย	๒๘
๒.๒ ประเภทของนาฏศิลป์ไทย	๓๐
กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้	๔๗
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๔๗
คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้	๔๗
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ รวบรวมมาตรฐาน และการวิเคราะห์ วิจารณ์การแสดง	๔๘
๓.๑ รวบรวมมาตรฐาน	๔๙
๓.๒ หลักการวิเคราะห์นาฏศิลป์ไทยเบื้องต้น	๖๓
๓.๓ การวิจารณ์การแสดงนาฏศิลป์ไทย	๖๗
๓.๔ ตัวอย่างแนวทางการวิเคราะห์ วิจารณ์การแสดงนาฏศิลป์	๖๙
กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้	๗๐
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๗๐
คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้	๗๐
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔ นาฏศิลป์พื้นเมือง	๗๑
๔.๑ วัฒนธรรมกับศิลปะการแสดงของไทย	๗๒
๔.๒ นาฏศิลป์พื้นเมือง ๔ ภาค	๗๕
กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้	๘๗
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๘๗
คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้	๘๘

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕ ยุคสมัยของนาฏศิลป์และการละครไทย ๘๙

๕.๑ นาฏศิลป์และการละครไทยสมัยก่อนสุโขทัยและสมัยสุโขทัย	๙๐
๕.๒ นาฏศิลป์และการละครไทยสมัยอยุธยา	๙๐
๕.๓ นาฏศิลป์และการละครไทยสมัยกรุงธนบุรี	๙๔
๕.๔ นาฏศิลป์และการละครไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์	๙๕
กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้	๑๑๓
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๑๑๓
คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้	๑๑๓

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๖ ความสัมพันธ์ของนาฏศิลป์และการละครกับสาระการเรียนรู้อื่น ๑๑๔

๖.๑ นาฏศิลป์และการละครกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย	๑๑๕
๖.๒ นาฏศิลป์และการละครกับกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	๑๑๙
๖.๓ นาฏศิลป์และการละครกับกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา	๑๒๒
๖.๔ นาฏศิลป์และการละครกับกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	๑๒๓
๖.๕ นาฏศิลป์และการละครกับกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์	๑๒๔
๖.๖ นาฏศิลป์และการละครกับกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ	๑๒๕
๖.๗ นาฏศิลป์และการละครกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ	๑๒๖
กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้	๑๒๘
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๑๒๘
คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้	๑๒๘

บรรณานุกรม ๑๒๙

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

องค์ประกอบและหลักการสร้างสรรค์ ศิลปะการแสดง

ตัวชี้วัด

ศ.๓.๑ ม.๒/๑ อธิบายการบูรณาการศิลปะแขนงอื่น ๆ กับการแสดง (ตัวชี้วัดระหว่างทาง)
ศ.๓.๑ ม.๒/๒ สร้างสรรค์การแสดงโดยใช้องค์ประกอบนาฏศิลป์และการละคร (ตัวชี้วัดปลายทาง)

แนวคิดสำคัญ

นาฏศิลป์ โขน และละครไทยเป็นศิลปะการแสดงที่เกิดจากการนำความรู้ ความสามารถ และทักษะเกี่ยวกับศิลปะแขนงต่าง ๆ มาสร้างสรรค์เป็นการแสดงที่มีความวิจิตรงดงาม มีความเป็นเอกลักษณ์ของไทย และสะท้อนถึงภูมิปัญญาของคนไทย โดยผ่านกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ และสร้างสรรค์

สาระการเรียนรู้

- ๑.๑ องค์ประกอบของศิลปะการแสดง
- ๑.๒ หลักคิดวิธีการสร้างสรรค์การแสดงโดยใช้องค์ประกอบนาฏศิลป์และการละคร

คำถามนำสู่บทเรียน

นักเรียนรู้หรือไม่ว่า องค์ประกอบของการแสดงนาฏศิลป์ โขน และละครไทยมีอะไรบ้าง

๑.๑ องค์ประกอบของศิลปะการแสดง

ศิลปะสำคัญสามแขนงในการศึกษาสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic) ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความงาม มี ๓ ประเภท ได้แก่

ทัศนศิลป์ หรือ ศิลปะแห่งการมองดู สัมผัสความงามได้ด้วยสายตา (Visual Arts)

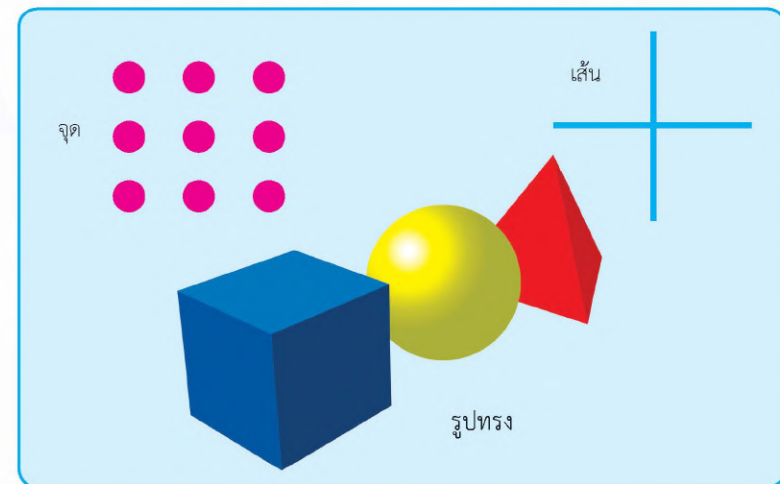
ดุริยศิลป์ หรือ ศิลปะแห่งการฟัง สัมผัสความงามได้ด้วยหู (Audio Arts)

นาฏศิลป์ หรือ ศิลปะแห่งการร่ายรำและการแสดง สัมผัสความงามได้ด้วยตาและหู (Visual and Audio Arts)

ศิลปะทั้งสามแขนงมีความเกี่ยวพันเชื่อมโยงกัน โดยเฉพาะศาสตร์ทางด้านนาฏศิลป์ หรือศิลปะการแสดง จะต้องนำองค์ประกอบของทัศนศิลป์และดุริยศิลป์มาใช้ในการสร้างสรรค์ให้เกิดสุนทรียภาพหรือความงาม เพราะเป็นศาสตร์ที่อาศัยทั้งประสาทสัมผัสทางตาและหูในการรับรู้สุนทรียภาพ ดังนั้น องค์ประกอบสำคัญของการสร้างภาพให้เกิดขึ้นบนเวทีจึงสามารถอธิบายความงามได้ด้วยทฤษฎีทางทัศนศิลป์หรือศิลปะ ส่วนการเคลื่อนไหวท่าทางให้สั่นไหวไปกับจังหวะและทำนองเพลงที่อ่อนช้อยงดงาม ลงจังหวะ สามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีทางดุริยศิลป์หรือดนตรี

๑.๑.๑ องค์ประกอบทางทัศนศิลป์ในงานศิลปะการแสดง

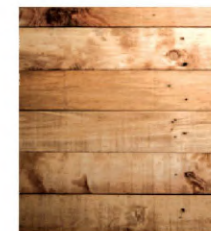
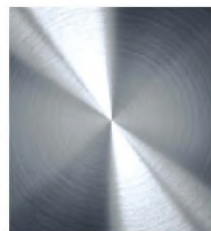
องค์ประกอบทางทัศนศิลป์ในงานนาฏศิลป์และศิลปะการแสดง เป็นองค์ประกอบว่าด้วย การสร้างภาพขึ้นบนเวทีมี ๕ องค์ประกอบ ได้แก่ จุด เส้น รูปทรง สี และพื้นผิว

รูปที่ ๑.๑ จุด เส้น รูปทรง

รูปที่ ๑.๒ โค้ดสี

รูปที่ ๑.๓ พื้นผิวลักษณะต่าง ๆ

นอกจากนี้ การจัดองค์ประกอบทั้ง ๕ สามารถสร้างสุนทรียภาพให้เกิดขึ้นแตกต่างกันได้ ๔ ลักษณะ ได้แก่ ความมีเอกภาพ ความสมดุล ความแตกต่าง และความกลมกลืน

รูปที่ ๑.๔ ความมีเอกภาพ ความสมดุล ความแตกต่าง และความกลมกลืน

๑.๑.๒ องค์ประกอบทางดนตรีในงานศิลปะการแสดงและนาฏศิลป์

องค์ประกอบทางดนตรีในงานศิลปะการแสดงและนาฏศิลป์มีอยู่ด้วยกัน ๔ องค์ประกอบ ได้แก่ เสียง จังหวะ ทำนอง และเสียงประสาน (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, ๒๕๔๓)

๑. เสียง (Sound) การกำเนิดของเสียงสามารถแบ่งออกได้ ๒ ประเภท คือ

(๑) เสียงที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เช่น เสียงฟ้าร้อง ฟ้าผ่า เสียงลมพัดกิ่งไม้และใบไม้ เสียงน้ำตก หรือเสียงที่เกิดจากสัตว์ในธรรมชาติ เช่น เสียงนกร้อง เสียงจิ้งหรีด

รูปที่ ๑.๕ เสียงที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ

(๒) เสียงที่มนุษย์สร้างขึ้น อาจสร้างขึ้นจากการใช้ร่างกายของมนุษย์ เช่น เสียงปรบมือ เสียงผิวปาก เสียงกระพือเท้า เสียงหัวเราะ หรือเกิดจากการสร้างสรรค์โดยใช้วัตถุกระทบกันหรือเสียดสีกัน เช่น เสียงเลื้อย เสียงเคาะโลหะ เสียงตกลอง

รูปที่ ๑.๖ เสียงที่มนุษย์สร้างขึ้น

๒. จังหวะ (Rhythm) เป็นหัวใจสำคัญที่กำหนดอัตราความเร็วและความสม่ำเสมอของเพลง ซึ่งจังหวะมีลักษณะที่ตายตัวโดยนับจังหวะเป็นห้องเพลง โดยใน ๑ ห้อง มี ๔ จังหวะ การสร้างความแตกต่างให้เกิดขึ้นนั้นสามารถทำได้โดยการสร้างจังหวะย่อยใน ๔ จังหวะใหญ่

ห้องที่ ๑				ห้องที่ ๒			
จังหวะ ๑	จังหวะ ๒	จังหวะ ๓	จังหวะ ๔	จังหวะ ๑	จังหวะ ๒	จังหวะ ๓	จังหวะ ๔
๑	๑	๑	๑	๑/๑	๑/๑	๑/๑	๑/๑
ห้องที่ ๓				ห้องที่ ๔			
จังหวะ ๑	จังหวะ ๒	จังหวะ ๓	จังหวะ ๔	จังหวะ ๑	จังหวะ ๒	จังหวะ ๓	จังหวะ ๔
๑/๑/๑	๑	๑/๑/๑	๑	๑/๑/๑	๑	๑/๑	๑

รูปที่ ๑.๗ ตัวอย่างการแบ่งจังหวะห้องดนตรี

การปรับเปลี่ยนอัตราความเร็วและความสม่ำเสมอของเพลงนั้นจะส่งผลต่อการสร้างอารมณ์จินตนาการ และสุนทรียะของผู้ฟัง เช่น จังหวะปานกลางถึงจังหวะเร็ว ให้ความรู้สึกสนุกสนาน เร้าใจ ตื่นเต้น ส่วนจังหวะช้า จะสร้างความรู้สึกถึงความเศร้า ความคิดถึง ความเจ็บเหงา หรือความอ่อนหวานของความรัก สามารถสร้างได้ทั้งความรู้สึกในแง่บวกและลบโดยอาศัยท่วงทำนองมาช่วยในการสร้างความชัดเจนของความรู้สึกที่ผู้ประพันธ์ต้องการจะสื่อถึง

๓. ทำนอง (Melody) คือ การนำเสียงที่มีความแตกต่างกันของเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ มาเรียบเรียงเพื่อสื่ออารมณ์ของเพลง

๔. เสียงประสาน (Harmony) คือ การสร้างความกลมกลืนของเสียงดนตรีเพื่อให้เกิดความไพเราะและความสมบูรณ์มากขึ้น

๑.๑.๓ องค์ประกอบของนาฏศิลป์และการละครไทย

องค์ประกอบของนาฏศิลป์และการละครไทย แบ่งออกเป็น ๔ องค์ประกอบ ได้แก่ ตัวละคร และนักแสดง เครื่องแต่งกาย บทประพันธ์และบทละคร และเพลงประกอบการแสดง โดยมีรายละเอียดแต่ละองค์ประกอบ ดังนี้

๑. ตัวละครและนักแสดง ตัวละครสำคัญในนาฏศิลป์ไทย โขน และละครไทย สามารถแบ่งได้ ๕ ประเภท ได้แก่ ตัวละครพระ ตัวละครนาง ตัวละครยักษ์ ตัวละครลิง และเบ็ดเตล็ด ซึ่งตัวละครสำคัญทั้ง ๕ ประเภท มีลักษณะเฉพาะตัวที่เป็นแบบแผนชัดเจน ดังนั้นการคัดเลือกนักแสดงจึงเป็นไปตามลักษณะตัวละครดังกล่าว

(๑) ตัวโขน-ละครพระ หมายถึง ตัวละครในบทบาทผู้ชาย ทั้งมนุษย์ เทวดา และเทพเจ้าทั้งหลายในวรรณคดีไทย ลักษณะตัวพระนั้นจะมีใบหน้ารูปไข่ โครงหน้าคมคาย รูปร่างสะอิดสะเอ้ง และผิวงาม ลำคอยาวระหง ตามลักษณะชายงามในวรรณคดีไทย เช่น พระอภัยมณี ศรีสุวรรณ พระลอ สังคามาระดา ตัวโขน-ละครพระ สามารถแบ่งออกเป็นพระใหญ่หรือพระน้อย ซึ่งพระใหญ่ในการแสดงโขน หมายถึง พระเอก ซึ่งมีบุคลิกลักษณะเหนือกว่าพระน้อย เช่น พระรามเป็นพระใหญ่ พระลักษมณ์เป็นพระน้อย

(๒) ตัวโขน-ละครนาง หมายถึง ตัวละครในบทบาทผู้หญิง ทั้งมนุษย์ นางฟ้า ยักษ์ และเทพเจ้าทั้งหลาย ในวรรณคดีไทยลักษณะตัวละครนางนั้นจะมีลักษณะรูปร่างสูงโปร่ง ใบหน้างามและดูมีกิริยาเข้มข้อย่นม่นวลอย่างผู้หญิง ตัวละครนางในโขน และละครไทย สามารถแบ่งออกได้ ๔ กลุ่ม ได้แก่ ตัวนางที่เป็นมนุษย์ เช่น นางบุษบา นางรจนา นางไกรเกษิ์ นางเกาสุริยา ตัวนางที่เป็นเทพหรือนางอัปสร เช่น พระอมา พระลักษมี นางฟ้าเมขลา ตัวนางที่เป็นกึ่งมนุษย์กึ่งสัตว์ เช่น นางสุพรรณมัจฉา นางกาลอัคคีนาคราช และตัวนางยักษ์ เช่น นางเบญจกาย นางตรีชฎา นางสุวรรณกันยุมา

ตัวโขน-ละครพระ

ตัวโขน-ละครนาง

รูปที่ ๑.๘ ตัวละครโขน

หมายเหตุ. จาก เครื่องแต่งกาย, โดย Khonsite, ๒๕๕๙, KONKHON (<https://khonsite.wordpress.com/2016/04/17/เครื่องแต่งกาย/>).

(๓) ตัวโขนยักษ์ หมายถึง ตัวละครในบทบาทของตัวยักษ์ มีลักษณะสูงใหญ่ สง่างาม ท่าทาง แข็งแรง เช่น ทศกัณฐ์ ทิเบก กุมภกรรณ อินทรชิต

(๔) ตัวโขน-ละครลิง หมายถึง ตัวละครในบทบาทของลิง มีลักษณะรูปร่างป้อม บุคลิก คล่องแคล่ว ว่องไว เช่น พาลี สุคริพ หนุมาน องคต นิลพัท

(๕) ตัวโขนละครเบ็ดเตล็ด หมายถึง ตัวละครในโขนและละครไทย ที่ไม่ได้มีบทบาทหลัก ในเรื่อง แต่มีบทบาทเป็นตัวประกอบหรือเสริมให้เนื้อเรื่องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตัวละครเหล่านี้อาจเป็นตัวตลก นักรบ บัณฑิต หรือสิ่งอื่น ๆ ที่มีบทบาทน้อยในเรื่อง เช่น ลิงวานร ยักษ์รอง

ตัวโขนยักษ์ (ทศกัณฐ์)

ตัวโขนลิง (หนุมาน)

รูปที่ ๑.๙ ตัวโขนยักษ์และตัวโขนลิง

หมายเหตุ. จาก เครื่องแต่งกาย, โดย Khonsite, ๒๕๕๙, KONKHON (<https://khonsite.wordpress.com/2016/04/17/เครื่องแต่งกาย/>).

๒. เครื่องแต่งกาย การแต่งกายในการแสดงโขน และละครไทย เรียกว่า การแต่งกายยืนเครื่อง ซึ่งเป็นเครื่องแต่งกายที่เลียนแบบมาจากเครื่องทรงของพระมหากษัตริย์ไทยในสมัยโบราณ สามารถแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท ตามลักษณะตัวละคร ได้แก่ พระ นาง ยักษ์ และลิง

(๑) การแต่งกายของตัวพระ มี ๒ ลักษณะ คือ การแต่งกายยืนเครื่องแบบแขนสั้นและแขนยาว โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

๑) กำไลเท้า	๒) สนับเพล
๓) ผ้าถุงหรือภูษา	๔) ห้อยช้าง หรือเสี่ยวระบด หรือชายแครง
๕) เสื้อหรือฉลององค์	๖) รัตตะเฮว หรือรัตองค์ หรือรัตพัสดร์
๗) ห้อยหน้าหรือชายไหว	๘) สุวรรณกระดอบ
๙) เข็มขัดหรือปั้นหมั้น	๑๐) กรองคอ หรือนวมคอ หรือกรองคอ
๑๑) ดาบหน้า หรือดาบทับ หรือทับทรวง	๑๒) อินทรธนู
๑๓) พาทูรัด	๑๔) สี่งวาล
๑๕) ดาบทิศ	๑๖) ขญา

๑๓ ดอกไม้เพชร (ซ้าย)	๑๘ ดอกไม้ทัด (ขวา)
๑๙ จอนหู หรือกรรเจียก หรือกรรเจียกกร	๒๐ อุบะหรือพวงดอกไม้ (ขวา)
๒๑ ชำมรงค์	๒๒ แหวนรอบ
๒๓ ปะวะหล่ำ	๒๔ กำไลแผงหรือทองกร

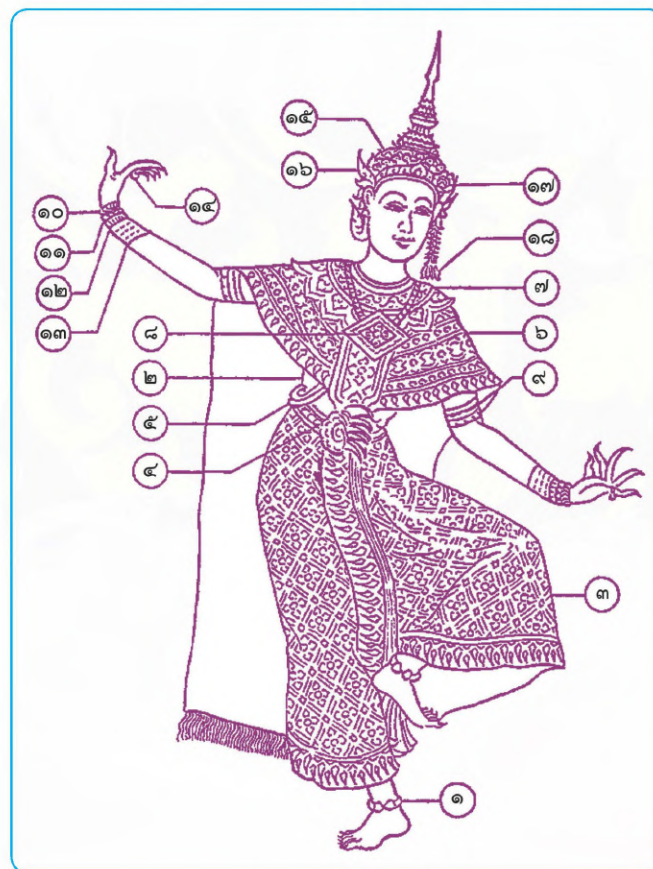
รูปที่ ๑.๑๐ เครื่องแต่งกายตัวพระ

หมายเหตุ. จาก เครื่องแต่งกายของตัวพระ, โดย บ้านไร่ไทย (www.banramthai.com/html/dress_pra.html).

(๒) การแต่งกายของตัวนาง มีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

๑ กำไลเท้า	๒ เสื้อโขนาง
๓ ผ้าถุงนางหรือภูษา	๔ เข็มขัด
๕ สะอึ่ง	๖ ผ้าห่มนาง

๗ นวมนาง หรือกรองคอ หรือสร้อยนวม	๘ จั๊นาง หรือตาบับ หรือทับทรวง
๙ พาหุรัด	๑๐ แหวนรอบ
๑๑ ปะวะหล่ำ	๑๒ กำไลตะขาบ
๑๓ กำไลสวมหรือทองกร	๑๔ ชำมรงค์
๑๕ มงกุฎ	๑๖ จอนหู หรือกรรเจียก หรือกรรเจียกกร
๑๗ ดอกไม้ทัด (ซ้าย)	๑๘ อุบะหรือพวงดอกไม้ (ขวา)

รูปที่ ๑.๑๑ เครื่องแต่งกายตัวนาง

หมายเหตุ. จาก เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับของตัวนาง, โดย บ้านไร่ไทย (www.banramthai.com/html/dress_nang.html).

(๓) การแต่งกายของตัวยักษ์ มีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

๑ กำไลเท้า	๒ สนับเพลลา
๓ ผ้าถุงหรือภูษา	๔ ห้อยข้าง หรือเจียรระบาด หรือชายแครง
๕ ห้อยกันหรือผ้าปิดกัน (อยู่ด้านหลัง)	๖ เสือหรือฉลององค์
๗ รัศมีเสว หรือรัดองค์ หรือรัดพัสดร์	๘ ห้อยหน้าหรือชายไหว
๙ เข็มขัดหรือปั้นเหน่ง	๑๐ รัดอก หรือรัดองค์ หรือรัดพระอุระ
(สำหรับตัวละครทศกัณฐ์)
๑๑ อินทรรณู	๑๒ กรองคอ หรือนวมคอ หรือกรองคอ
๑๓ ตาบหน้า หรือตาบทับ หรือทับทรง	๑๔ สักวาล
๑๕ ตาบทิศ	๑๖ แหวนรอบ
๑๗ ประคำ	๑๘ หัวโขนยักษ์
	๑๙ ปะวะหล้า
	๒๐ ชำมรงค์
	๒๑ คันคร
	๒๒ กำไลแขงหรือทองกร

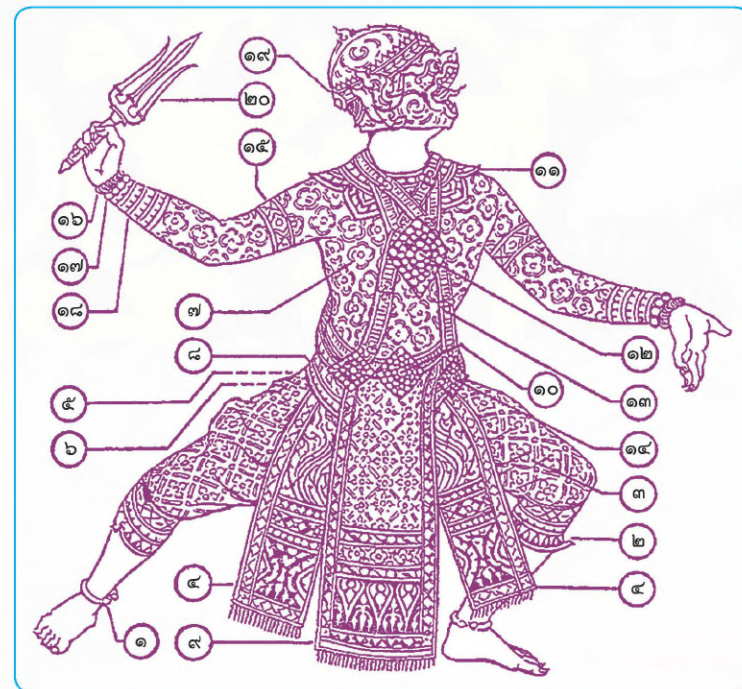

รูปที่ ๑.๑๒ เครื่องแต่งกายตัวยักษ์

หมายเหตุ. จาก เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับของตัวยักษ์, โดย บ้านไร่ไทย (www.banramthai.com/html/dress_yak.html).

(๔) การแต่งกายของตัวลิง มีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

๑ กำไลเท้า	๒ สนับเพลลา
๓ ผ้าถุงหรือภูษา	๔ ห้อยข้าง หรือเจียรระบาด หรือชายแครง
๕ หางลิง	๖ ห้อยกันหรือผ้าปิดกัน (อยู่ด้านหลัง)
๗ เสือปกกลายสมมติเป็นขนลิง	๘ รัศมีเสว หรือรัดองค์ หรือรัดพัสดร์
๙ ห้อยหน้าหรือชายไหว	๑๐ เข็มขัดหรือปั้นเหน่ง
๑๑ กรองคอ หรือนวมคอ หรือกรองคอ	๑๒ ตาบหน้า หรือตาบทับ หรือทับทรง
๑๓ สักวาล	๑๔ ตาบทิศ
๑๕ พาหุรัด	๑๖ แหวนรอบ
๑๗ ปะวะหล้า	๑๘ กำไลแขงหรือทองกร
๑๙ หัวโขนลิง	๒๐ ตรีเพชรหนุมาน

รูปที่ ๑.๑๓ เครื่องแต่งกายตัวลิง (หนุมาน)

หมายเหตุ. จาก เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับของตัวยักษ์, โดย บ้านไร่ไทย (www.banramthai.com/html/dress_yak.html).

เพิ่มเติมเสริมความรู้

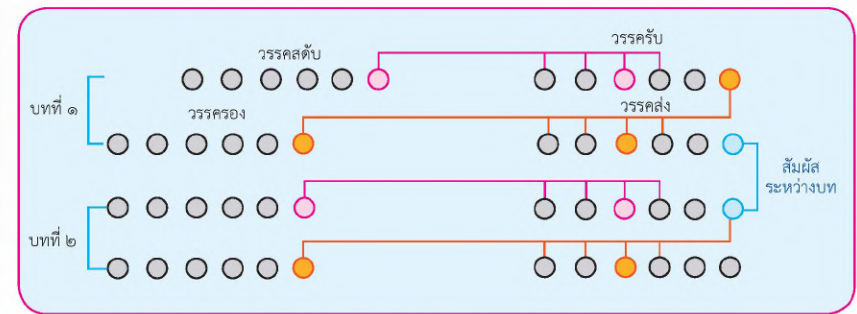
นอกจากการแต่งกายขึ้นเครื่อง การแสดงนาฏศิลป์ โขน และละครไทย ยังมีรูปแบบการแต่งกายอีกหลายรูปแบบตามประเภทของการแสดง และลักษณะของบทบาท เช่น

- การแสดงนาฏศิลป์เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ผู้แสดงสวมใส่เครื่องแต่งกายพื้นเมือง และถืออุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบอาชีพนั้น ๆ เช่น ระเบิดอ้อนแร่ ผู้แสดงสวมใส่ชุดเย็บเย็บ หรือชุดเย็บเย็บ ซึ่งเป็นชุดพื้นเมืองของภาคใต้ และถือเลื่อยร่อนแร่
- ระบำโบราณคดี ผู้แสดงสวมใส่เครื่องแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของคนแต่ละยุคสมัย โดยอ้างอิงข้อมูลจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์
- ระบำสัตว์ ผู้แสดงสวมใส่เครื่องแต่งกายคล้ายสัตว์ตามบทบาท และต้องสวมเครื่องประดับศีรษะเป็นรูปสัตว์ เช่น ระบำนาคกระเหิน หรือ ระบำกวาง ผู้แสดงสวมใส่เครื่องแต่งกายด้วยชุดสีน้ำตาล และสวมเกี้ยวเลียนแบบศีรษะกวาง
- ละครพันทาง ผู้แสดงแต่งกายตามบทบาทและเชื้อชาติของตัวละคร เช่น ถ้าแสดงเกี่ยวกับเรื่องมอญ ตัวละครสวมใส่เครื่องแต่งกายแบบมอญ ถ้าแสดงเกี่ยวกับจีน ตัวละครสวมใส่เครื่องแต่งกายแบบจีน

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

ครูแบ่งกลุ่มนักเรียน กลุ่มละ ๔ คน แล้วให้แต่ละกลุ่มเลือกรับชมการแสดงนาฏศิลป์ โขน หรือละครไทยที่เผยแพร่บนอินเทอร์เน็ต ๑ การแสดง จากนั้นร่วมกันสังเกตและพิจารณาลักษณะการแต่งกายของผู้แสดง สรุปข้อมูล แล้วจัดทำสื่อนำเสนอลักษณะการแต่งกายในการแสดงที่รับชม กลุ่มละ ๑ ชิ้นงาน จากนั้นออกมานำเสนอหน้าชั้นเรียน แล้วให้นักเรียนทุกคนร่วมกันสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมือน และความแตกต่างของเครื่องแต่งกายในการแสดงนาฏศิลป์ โขน หรือละครไทยที่แต่ละกลุ่มนำเสนอ

๓. **บทประพันธ์และบทละคร** ลักษณะของบทประพันธ์ในการแสดงนาฏศิลป์ โขน และละครไทยส่วนใหญ่เป็นบทหรือโครงเรื่องที่ลักษณะข้อบังคับทางฉันทลักษณ์ที่ชัดเจน มีความไพเราะ และมีคุณค่าอย่างมากในด้านวรรณศิลป์ โดยบทประพันธ์ในการแสดงนาฏศิลป์ไทย เรียกว่า บทหรือ ส่วนใหญ่เป็นบทหรือที่ดัดมาจากบทโขนหรือบทละครต่าง ๆ แต่บางการแสดงไม่มีบทหรือ มีเพียงดนตรีประกอบการแสดง ส่วนบทประพันธ์ในการแสดงโขน หรือ บทโขน มีทั้งบทพากย์และบทเจรจา และบทประพันธ์ในการแสดงละครไทยมีทั้งบทหรือแล้ว เช่น บทละครพูดเรื่องเห็นแก่ลูก และบทหรือโครง เรียกว่า กลอนบทละคร โดยกลอนบทละครส่วนใหญ่มีหลักเกณฑ์ในการแต่งเหมือนกลอนสุภาพ การนับจะนับในลักษณะ ๑ บท มี ๒ คำ กลอน ๑ คำกลอน มี ๒ วรรค ใน ๑ วรรค มี ๖ ถึง ๙ คำ ซึ่งการใช้คำจะขึ้นอยู่กับทำนองเพลงร้องเป็นสำคัญ

รูปที่ ๑.๑๔ แผนผังกลอนบทละคร

ลักษณะสำคัญอีกประการของกลอนบทละคร คือ คำขึ้นต้นหรือคำนำในวรรคแรกของกลอนบทละคร เช่น “เมื่อนั้น” หรือ “บัดนั้น” หรือ “มาจะกล่าวบทไป” คำขึ้นต้นนี้สามารถใช้เป็นคำ ๒ พยางค์ หรือ ๔ พยางค์ ก็ได้และนับเป็นหนึ่งวรรคเต็ม โดยเวลาร้องใช้การเอื้อนเสียงให้ยาวมีจังหวะเท่ากับวรรคธรรมดา นอกจากนี้ คำขึ้นต้นยังเป็นสัญญาณเตือนให้ตัวละครรู้ว่าถึงบทที่ต้องแสดงบทบาท แล้วช่วยให้ตัวละครได้รู้ตัวล่วงหน้า

ตัวอย่าง บทละครนอกเรื่องสังข์ทอง ตอนพระสังข์หนีนางพันธุรัต

มาจะกล่าวบทไป	ถึงนางพันธุรัตยักษ์
แต่ว่างเว้นเป็นหม้ายมาหลายปี	สามมอดม้วยด้วยไข้พิษ
ได้ลูกน้อยหยอสังข์มาเลี้ยงไว้	รักใคร่เป็นบุตรสุดจิต
พิศพุ่มอ้อมชูชมชิด	ลืมคิดถึงผิวของตัวตาย

กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

นักเรียนรับชมการแสดงนาฏศิลป์ที่มีบทหรือ และการแสดงนาฏศิลป์ที่ไม่มีบทหรือ แล้วเปรียบเทียบความแตกต่างของการเข้าถึงอารมณ์ในแต่ละการแสดง

ระหว่างทาง

๔. เพลงประกอบการแสดง

(๑) วงดนตรี

(ก) **เป็นวงดนตรีที่ใช้เครื่องดนตรีที่มีสาย** มีลักษณะเด่นชัด คือ ใช้เครื่องดนตรีที่มีสาย มีเครื่องดีด และเครื่องสี เป็นประชาชนของวง เครื่องดนตรีเอกในวง ได้แก่ ซอด้วง แบ่งออกเป็นเครื่องสายวงเล็ก เครื่องสายเครื่องคู่ เครื่องสายผสม และเครื่องใหญ่หรือวงใหญ่ ส่วนใหญ่ใช้บรรเลงในงานมงคล ไม่นิยมใช้บรรเลงในงานอวมงคล วงเครื่องสายมี ๔ ประเภท ได้แก่

– **วงเครื่องสายไทยเครื่องเดียว** ประกอบด้วย ซอด้วง ซออู้ จะเข้ ขลุ่ยเพียงออ โทน รำมะนา และฉิ่ง

- วงเครื่องสายไทยเครื่องคู่ ประกอบด้วย ซอด้วง ๒ คัน ซออู้ ๒ คัน จะเข้ ๒ ตัว ขลุ่ยเพียงออ ขลุ่ยหลีบ โทน รำมะนา และฉิ่ง
- วงเครื่องสายผสม มีเครื่องดนตรีในวงบรรเลงเหมือนกับวงเครื่องสายทุกอย่าง แต่เพิ่มเครื่องดนตรีประเภทดีดทำนองเข้ามาผสม ๑ ชิ้น เช่น ขิม เรียกว่า เครื่องสายผสมขิม
- วงเครื่องสายปี่ชวา มีเครื่องดนตรีในวงบรรเลงเหมือนกับวงเครื่องสายทุกอย่าง แต่ใช้ปี่ชวาแทนขลุ่ยเพียงออและใช้กลองแขกแทน โทน รำมะนา ซอด้วง ซออู้ ปี่ชวา ขลุ่ยหลีบ กลองแขก จะเข้ และฉิ่ง

รูปที่ ๑.๑๕ วงเครื่องสายไทยเครื่องเดี่ยว

(ข) วงปี่พาทย์ ประกอบด้วย เครื่องดี เครื่องเป่า เครื่องกำกับจังหวะ แบ่งออกเป็น ปี่พาทย์ไม้แข็ง ปี่พาทย์ไม้นวม แบ่งตามลักษณะไม้ที่ใช้ตี และยังมีเครื่องกำกับจังหวะ เช่น ฉิ่ง ฉาบ กรับ โหม่ง ตะโพน กลองทัด กลองแขก และกลองสองหน้า ปี่พาทย์บางสมัยเรียกว่า “พิณพาทย์” วงปี่พาทย์สามารถจำแนกได้ ๘ ประเภท ได้แก่

- วงปี่พาทย์เครื่องห้า ถือเป็นวงที่มีเครื่องดนตรีน้อยชิ้นที่สุด ประกอบด้วย ปี่ใน ๑ เล้า ระนาดเอก ๑ ราง ห้อยวงใหญ่ ๑ วง กลองทัด ๒ ลูก ตะโพน ๑ ลูก ฉิ่ง ๑ คู่ (ในบางกรณีอาจใช้ ฉาบ กรับ โหม่งด้วย)

รูปที่ ๑.๑๖ เครื่องดนตรีวงปี่พาทย์เครื่องห้า

- วงปี่พาทย์เครื่องคู่ เป็นหนึ่งในรูปแบบของวงดนตรีไทยประเภทปี่พาทย์ ซึ่งเป็นวงดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดง เช่น โขน ละคร และพิธีกรรมต่าง ๆ ลักษณะเด่นของวงปี่พาทย์เครื่องคู่ คือ การใช้เครื่องดนตรีหลักสองชุด ซึ่งหมายความว่า เครื่องดนตรีชนิดเดียวกันจะมี ๒ เครื่อง ที่มีขนาดต่างกันเล่นคู่กัน วงปี่พาทย์เครื่องคู่ประกอบไปด้วย ระนาดเอกและระนาดทุ้ม ห้อยวงใหญ่และห้อยวงเล็ก ปี่ในและปี่นอก กลองทัดและกลองสองหน้า ฉิ่งและฉาบ กรับ ตะโพน

รูปที่ ๑.๑๗ เครื่องดนตรีวงปี่พาทย์เครื่องคู่

- วงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ เป็นประเภทหนึ่งของวงดนตรีไทยประเภทปี่พาทย์ ซึ่งมีลักษณะเด่นคือการใช้เครื่องดนตรีที่ครบถ้วนและหลากหลายมากที่สุดในบรรดาวงปี่พาทย์ทุกประเภท จึงทำให้เสียงที่ได้มีความกังวาน สมบูรณ์ และหนักแน่น เหมาะสำหรับการบรรเลงในงานที่เป็นทางการ

และพิธีการสำคัญ รวมถึงการแสดงโขน ละคร และการแสดงดนตรีไทยในโอกาสต่าง ๆ วงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ ประกอบไปด้วย ระนาดเอกและระนาดทุ้ม ซ้องวงใหญ่และซ้องวงเล็ก ระนาดเอกเหล็กและระนาดทุ้มเหล็ก ปี่ในและปี่นอก กลองทัด กลองสองหน้า ฉิ่ง ฉาบ กรับ หรือโหม่ง

รูปที่ ๑.๑๘ เครื่องดนตรีวงปี่พาทย์เครื่องใหญ่

– วงปี่พาทย์นางหงส์ เป็นวงดนตรีไทยประเภทปี่พาทย์ชนิดหนึ่ง ที่มีลักษณะเฉพาะตัวโดยใช้เครื่องดนตรีชุดเล็ก ซึ่งเป็นวงดนตรีที่มีความละเอียดอ่อนและไพเราะเป็นพิเศษ มีทำนองที่อ่อนหวานและสง่างาม มักใช้สำหรับบรรเลงในงานพิธีกรรมหรืองานมงคลที่ต้องการความเรียบง่ายและสง่างาม เช่น งานบวงสรวง งานสมรส หรืองานมงคลอื่น ๆ วงปี่พาทย์นางหงส์ประกอบไปด้วย ฉาบเล็ก กรับ โหม่ง ปี่ชวา ซ้องวงใหญ่ ซ้องวงเล็ก กลองมลายู ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ฉิ่ง

รูปที่ ๑.๑๙ เครื่องดนตรีวงปี่พาทย์นางหงส์

– วงปี่พาทย์มอญ เป็นวงดนตรีไทยประเภทหนึ่งที่มีการผสมผสานดนตรีไทยเข้ากับดนตรีของชาวมอญ มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในด้านเสียงและบรรยากาศที่สร้างขึ้น วงปี่พาทย์มอญมีเสียงดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งมีความเคร่งขรึมและกังวาน มักเน้นการสร้างบรรยากาศที่สงบและศักดิ์สิทธิ์ ส่วนเครื่องดนตรีที่ใช้ในวงปี่พาทย์มอญหลายชนิดมีความแตกต่างจากวงปี่พาทย์ไทยทั่วไป โดยเฉพาะการใช้เครื่องดนตรีของชาวมอญ วงปี่พาทย์มอญมักถูกนำมาใช้ในงานพิธีกรรมที่เน้นความศักดิ์สิทธิ์ เช่น งานศพ งานบวงสรวง หรือพิธีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนา วงปี่พาทย์มอญที่แท้และดั้งเดิม นั้นมีเครื่องบรรเลงเทียบเท่ากับวงเครื่องห้าของไทย คือ ปี่มอญ ระนาดเอก ซ้องมอญวงใหญ่ ตะโพนมอญ เปิงมาง โหม่ง (ใบเดียว) และปัจจุบันวงปี่พาทย์มอญ มี ๓ ขนาด ได้แก่ วงปี่พาทย์มอญเครื่องห้า วงปี่พาทย์มอญเครื่องคู่ และวงปี่พาทย์มอญเครื่องใหม่

รูปที่ ๑.๒๐ วงปี่พาทย์มอญ

– วงปี่พาทย์ชาตรี ถือเป็นวงดนตรีที่เก่าแก่มีมาแต่โบราณ ใช้บรรเลงประกอบ การแสดงโนราชาตรีและหนังตะลุงภาคใต้ของไทย เรียกว่า “วงปี่พาทย์ชาตรี” หรือ “วงปี่พาทย์เครื่องเบา” เพื่อเรียกชื่อให้ตรงกันข้ามกับ “ปี่พาทย์เครื่องหนัก” หรือ “ปี่พาทย์ไม้แข็ง” ทั้งนี้เพราะเครื่องดนตรีในวงปี่พาทย์ชาตรีมีน้ำหนักเบากว่าเครื่องดนตรีในวงปี่พาทย์ไม้แข็งทั่วไป วงปี่พาทย์ชาตรีประกอบด้วย ปี่ใน โทนชาตรี กลองชาตรีหรือกลองตุ๊ก ฉ่องคู่ ฉิ่ง และกรับไม้

รูปที่ ๑.๒๑ วงปี่พาทย์ชาตรี

- **วงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์** เป็นวงดนตรีที่มีขึ้นครั้งแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงปรับปรุงขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๑ เพื่อใช้บรรเลงประกอบการแสดงละครแนวใหม่ ซึ่งเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ (หม่อมราชวงศ์ทูลาน ภูษร) เป็นผู้ริเริ่มปรับปรุงรูปแบบด้วยการผสมผสานระหว่างละครใน กับละครอุปรากร เจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ได้สร้างโรงละครขึ้นใหม่ ตั้งชื่อว่า โรงละครดึกดำบรรพ์ จึงส่งผลให้ชื่อ ดึกดำบรรพ์ เป็นชื่อของละครรูปแบบใหม่และวงดนตรีด้วย เครื่องดนตรีที่ประสมในวงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์ ประกอบด้วย ระนาดเอก ระนาดทุ้ม มโห่งวงใหญ่ระนาดทุ้มเหล็ก ขลุ่ยเพียงออ ขลุ่ยอู้ ขลุ่ยตะโพน กลองตะโพน ฉิ่งห้อย ๗ ใบ และฉิ่ง

รูปที่ ๑.๒๒ วงปีพายุดีกดำบรรพ์

หมายเหตุ. จาก สังคีตศิลป์ชัยขึ้นจากแหว วงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์ (ครบเครื่องเรื่องปี่พาทย์ Ep.15), โดย Siammelody, ๒๕๖๔, YouTube (https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=gxOZY4_sVSQ).

- **วงปี่พาทย์เสภา** เป็นงานดนตรีที่เกิดขึ้นครั้งแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีการนำเอาลูกเปิง หรือกลองสองหน้า เข้ามาตีในวงปี่พาทย์เครื่องห้า โดยทำหน้าที่ตีประกอบจังหวะหน้าทับ วงปี่พาทย์เสภาใช้บรรเลงประกอบการเล่นเสภา ประกอบละครเสภา และบรรเลงขับร้องบทเพลงต่าง ๆ เพื่อการฟัง การจัดรูปแบบวง มีลักษณะคล้ายวงปี่พาทย์ไม้แข็งทุกประการ คือ มี ๓ ขนาด ดังนี้ วงปี่พาทย์เสภาเครื่องห้า วงปี่พาทย์เสภาเครื่องคู่ วงปี่พาทย์เสภาเครื่องใหญ่

รูปที่ ๑.๒๓ วงปีพายุเสภา

(ค) วงมโหรี เป็นวงดนตรีที่ประกอบด้วยเครื่องดีดสีตีเป่าเข้ารวมกันหมด เครื่องดี ได้แก่ ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ระนาดเอกเหล็ก ระนาดทุ้มเหล็ก ข้องวงใหญ่ และข้องวงเล็ก ร่วมกับเครื่องดนตรีในวงเครื่องสาย ประกอบด้วย จะเข้ ซอด้วง ซออู้ และชุลี เอาไว้ด้วยกัน เป็นการผสมผสานที่ละเอียดอ่อน ละเมียดละไม มีแนวทางการบรรเลงที่ไพเราะนุ่มนวล นิยมใช้บรรเลงในพิธีการที่ศักดิ์สิทธิ์ และเป็นมงคลต่าง ๆ วงมโหรีมี ๕ ประเภท ได้แก่ วงมโหรีเครื่องสี่ วงมโหรีเครื่องหก วงมโหรีวงเล็ก วงมโหรีเครื่องคู่ และวงมโหรีเครื่องใหญ่

รูปที่ ๑.๒๔ วงมโหรี

หมายเหตุ. จาก ดัชนีโหรินางาค วรมโหรี โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา, โดย Saisaw, ๒๕๕๗, YouTube (<https://www.youtube.com/watch?v=uT1mfm7wzSU>).

(๒) เพลงประกอบการแสดงโขน ละคร รำ และระบำมาตรฐาน เพลงที่ใช้บรรเลงและขับร้องประกอบการแสดง แบ่งได้เป็น ๒ ประเภท ดังนี้

(ก) เพลงหน้าพาทย์ เป็นเพลงที่ใช้บรรเลงหรือขับร้องประกอบอากัปกิริยาของตัวโน้ตละคร เช่น การเดินทาง ยกทัพ ผู้รับ แล่งกาย และเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ในการรำและระบำ เช่น รำ โคมเวียน ชำนาญ ตรีบองกัน

เพลงหน้าพาทย์สามารถแบ่งการนำไปใช้ได้ ๗ ประเภท ดังนี้

ประเภทที่ ๑ เพลงหน้าพาทย์ประกอบกริยาไปมา ได้แก่

- เพลงเสมอ ใช้ประกอบกิจกรรมการเดินทางระยะไกล ไปช้า ๆ ไม่รีบร้อน
- เพลงเชิด ใช้ประกอบกิจกรรมการเดินทางระยะไกลไปมาอย่างรีบร้อน
- เพลงโคมเวียน ใช้ประกอบกิจกรรมการเดินทางในอากาศของเทวดาและนางฟ้า
- เพลงแผละ ใช้ประกอบกิจกรรมไปมาของสัตว์มีปีก เช่น นก คρχ
- เพลงขบ ใช้ประกอบกิจริยาไปมาของตัวละครคึกคักต่ำ เช่น นางกำนัล

ประเภทที่ ๒ เพลงหน้าพาทย์ประกอบการยกทัพ ได้แก่

- เพลงกราวนอก สำหรับการยกทัพของมนุษย์
- เพลงกราวใน สำหรับการยกทัพของยักษ์

ประเภทที่ ๓ เพลงหน้าพาทย์ประกอบความสนุกสนานร่าเริง ได้แก่

- เพลงกราวรำ สำหรับกิริยาเยะเย้ย
- เพลงสืวนวล เพลงซึก เพลงเร็ว สำหรับแสดงความรื่นเริง
- เพลงอุยฉาย เพลงแม่ศรี สำหรับแสดงความภูมิใจในความงาม

ประเภทที่ ๔ เพลงหน้าพาทย์ประกอบการแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ได้แก่

- เพลงตระนิมิตร สำหรับการแปลงกาย ชูคนตายให้ฟื้น
- เพลงคุกพาทย์ สำหรับการแสดงอิทธิฤทธิ์ หรือเหตุการณ์อันน่าสะพรึงกลัว
- เพลงร่ำ ใช้ทั่วไปในการสำแดงเดช หรือแสดงปรากฏการณ์โดยฉับพลัน

ประเภทที่ ๕ เพลงหน้าพาทย์ประกอบการต่อสู้และติดตาม ได้แก่

- เพลงเขินอก สำหรับการต่อสู้หรือการไล่ติดตามของตัวละครที่ไม่ใช่มนุษย์ เช่น หนุมานไล่จับนางสุพรรณมัจฉา หรือหนุมานไล่จับนางเบญจกาย
- เพลงเข็ดฉาน สำหรับตัวละครที่เป็นมนุษย์ไล่ตามสัตว์ เช่น พระรามตามกวาง
- เพลงเข็ดกลอง สำหรับการต่อสู้ การรุกรไล่ฆ่าฟันกันโดยทั่วไป
- เพลงเข็ดฉิ่ง ใช้ประกอบการรำก่อนที่จะใช้อาวุธสำคัญหรือก่อนกระทำการสำคัญ

ประเภทที่ ๖ เพลงหน้าพาทย์ประกอบการแสดงอารมณ์ทั่วไป ได้แก่

- เพลงกล่อม สำหรับการขับกล่อมเพื่อการนอนหลับ
- เพลงโหม สำหรับการเข้าพระเช้านาง การเล้าโลมด้วยความรัก
- เพลงโอด สำหรับการร้องไห้
- เพลงทยอย สำหรับอารมณ์เศร้าเสียใจในขณะเคลื่อนที่ไปด้วย เช่น เดินร้องไห้

ประเภทที่ ๗ เพลงหน้าพาทย์เบ็ดเตล็ด ได้แก่

- เพลงตระนอน แสดงการนอน
- เพลงลงสรง สำหรับการอาบน้ำ
- เพลงเช่นเกล้า สำหรับการกิน การดื่มสุรา

(ข) เพลงขับร้อง เป็นเพลงไทยที่นำมาบรรจุไว้ในบทโขน ละคร อาจนำมาจากเพลงขับ เพลงเถา หรือเพลงเกร็ด เพื่อประเลงขับร้องประกอบการรำบท หรือใช้บทของตัวละคร ละครหรือเป็นบทขับร้องในเพลงสำหรับการรำและระบำ เช่น เพลงซำปี เพลงขึ้นพลับพลา เพลงนกกระเจือกทอง เพลงลมพัดชายเขา เพลงเวสสุกรรม เพลงแขกตะเข้ เพลงแขกเจ้าเซ็น

เพลงหน้าพาทย์เหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญในการแสดงโขน-ละครไทย เพื่อช่วยสร้างสุนทรีภาพในการชมให้สมบูรณ์และยังแสดงถึงอัจฉริยภาพของบูรพศิลปินไทยในการสร้างสรรค์องค์ประกอบการละครให้สมบูรณ์งดงามด้วยภาพและเสียง อันเป็นเอกลักษณ์

กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

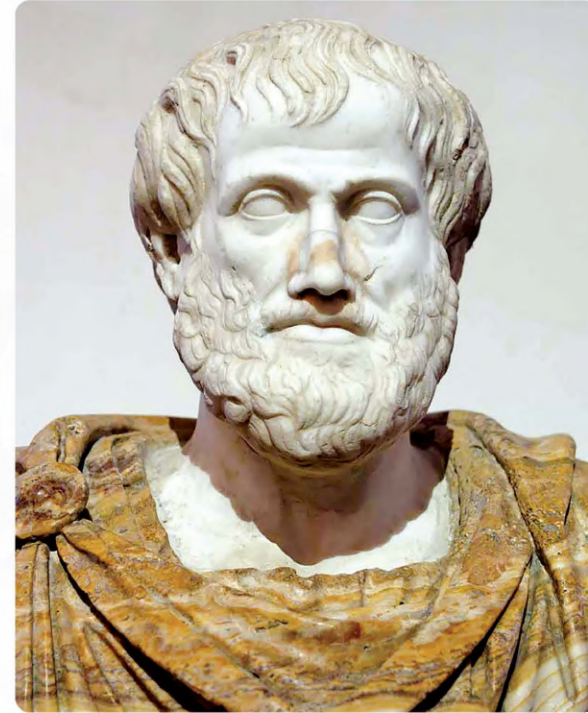
นักเรียนฟังเพลงหน้าพาทย์-เพลงเสมอ และเพลงหน้าพาทย์-เพลงเขินอก แล้ววิเคราะห์และเปรียบเทียบว่าแต่ละเพลงให้อารมณ์หรือความรู้สึกแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

ระหว่างทาง

๑.๑.๔ องค์ประกอบของละครตะวันตก

องค์ประกอบของตัวละครตะวันตกได้รับอิทธิพลจากละครสมัยกรีกโบราณ โดยนักการละครที่มีอิทธิพลมากที่สุดท่านหนึ่ง คือ อริสโตเติล (Aristotle) ซึ่งเป็นนักปรัชญาชาวกรีก ได้เขียนหนังสือที่ถือเป็นตำราการละครเล่มแรกของโลก ชื่อ โพลติค (Poetics) เมื่อ ๓๕๐ ปี ก่อนคริสตกาล ในหนังสือได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการละครไว้ ๖ อย่าง ได้แก่ โครงเรื่อง ตัวละคร แก่นเรื่อง ภาษา เพลง และภาพ

รูปที่ ๑.๒๕ อริสโตเติล (Aristotle) นักปรัชญาชาวกรีก

๑. โครงเรื่อง (Plot) เมื่อนักถึงภาพยนตร์หรือละคร สิ่งแรกที่อาจนึกถึงคือโครงเรื่อง โครงเรื่องเป็นลำดับเหตุการณ์สำคัญตั้งแต่ต้นจนจบ ผู้ชมสามารถรับรู้เรื่องราวหรือสถานการณ์ของตัวละครจากโครงเรื่อง โครงเรื่องทำหน้าที่เป็นรากฐานของละคร สะท้อนชีวิตว่าประกอบด้วยชุดของการกระทำที่นำไปสู่ผลลัพธ์ ส่วนใหญ่เป็นโครงเรื่องที่ทำให้เรื่องราวน่าสนใจหรือไม่สนใจ มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตแห่งการกระทำ และเข้าใจการกระทำ การดำเนินโครงเรื่องมี ๓ แบบ คือ การดำเนินโครงเรื่องตามลำดับเวลา การดำเนินโครงเรื่องแบบย้อนอดีต และการดำเนินโครงเรื่องแบบคู่ขนาน

๒. ตัวละคร (Character) มีความสำคัญรองจากโครงเรื่อง ตัวละครสามารถเป็นได้ทั้งมนุษย์และไม่ใช่มนุษย์ เช่น ภาพยนตร์เรื่อง ทอย สตอรี่ (Toy Story) ที่ใช้ของเล่นมารีบทตัวละครในเรื่อง หรือแอนิเมชันเรื่อง ไอซ์ เอจ (Ice Age) ที่ให้สัตว์ในยุคน้ำแข็งสวมบทตัวละครเอกของเรื่อง ตัวละครมี ๒ ลักษณะได้แก่

(๑) ตัวละครที่มีบุคลิกลักษณะตายตัว (Stock Character) เช่น นางเอกในละครทีวีไทยในยุค ๘๐-๙๐ จะต้องมีลักษณะเป็นคนดี เรียบร้อย เป็นกุลสตรี ส่วนพระเอก ต้องมีภาพลักษณ์ที่ดีหล่อ รวย ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าตัวละครแบบนี้เป็นตัวละครที่มีลักษณะแบบ แสดงบุคลิกภาพในอุดมคติเพียงด้านเดียว

(๒) ตัวละครที่มีบุคลิกลักษณะเหมือนคนจริง (Well-Rounded Character) เรียกอีกอย่างว่าเป็นตัวละครที่มีลักษณะกลม คือ มีทั้งดีและเลวในคนเดียวกัน ตัวละครมีมิติเหมือนคนในชีวิตจริง

๓. แก่นเรื่อง (Thought/Theme) หรือความคิดหลักของละคร เป็นหัวใจสำคัญที่ละครต้องการสื่อสารกับคนดู แก่นเรื่องก็คือความคิด ซึ่งสื่อถึงข้อคิดหรือสาระที่แฝงอยู่ในบทสนทนาของตัวละครทั้งหมดในการแสดงละคร องค์ประกอบนี้เด่นชัดในละครกรีกที่มักนำเสนอประเด็นที่เป็นข้อถกเถียงทางสังคม เช่น เราควรตัดสินใจอย่างไรหากต้องเลือกระหว่างครอบครัวและหน้าที่ หรือ การทำทนายพระเจ้าเป็นสิ่งผิดหรือไม่ บทสนทนาในหลายฉากของละครกรีกมีลักษณะเหมือนการโต้เถียงระหว่างความคิดของทั้งสองฝ่าย ปัจจุบันการโต้แย้งทางความคิดในลักษณะของละครกรีกโบราณค่อย ๆ ลดความนิยมลง หรือบางครั้งจะซ่อนอยู่ในละครอย่างแนบเนียนมากขึ้น ดังนั้น แก่นเรื่องจึงเป็นสารหรือสาระสำคัญที่เป็นแกนกลางของละคร ทั้งเรื่องที่ต้องการนำเสนอต่อผู้ชม ตัวอย่างที่เห็นชัดที่สุดคือละครอีสปซึ่งจะสรุปแก่นเรื่องให้ผู้อ่านได้รับทราบทุกครั้ง ด้วยประโยค **“ละครเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า...”** โดยสรุปก็คือ แก่นเรื่องที่แฝงอยู่ในละครหรือภาพยนตร์จะถูกผู้กำกับซ่อนแก่นเรื่องไว้ในเรื่องราว คำพูดหรือการกระทำของตัวละครในเรื่อง นอกจากนี้ แก่นเรื่องยังช่วยยึดโยงเรื่องราวให้มีเอกภาพ มีทิศทางที่ชัดเจน

๔. ภาษา (Diction) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการนำเสนอเรื่องราว ข้อมูลต่าง ๆ สามารถนำเสนอได้ด้วยวจนภาษาและอวจนภาษา คือ การสื่อสารด้วยวาจาหรือคำพูดและการสื่อสารด้วยท่าทางหรือภาษากาย เช่น การแสดงออกทางสีหน้ารวมถึงท่าทางการกระทำต่าง ๆ อริสโตเติลให้ความสำคัญกับการสื่อสารด้วยภาษาพูดทั้งที่เป็นร้อยกรองและร้อยแก้ว แต่สิ่งสำคัญคือ ภาษาจะต้องสร้างสมดุลที่เหมาะสมระหว่างสำนวนเชิงกวีและสำนวนปกติที่คนทั่วไปใช้และเข้าใจ ถ้าบทละครเป็นเพียงบทกวีและไม่มีใครเข้าใจ ไม่สามารถสื่อสารกับผู้ชมได้ก็ไม่มีประโยชน์ ดังนั้น การพูดปกติจะให้ความกระจ่าง ในขณะที่คำพูดกวีหรือคำกลอนให้ความงดงามและกระตุ้นความคิด อย่างไรก็ตาม การละครในปัจจุบันนิยมใช้คำพูดร้อยแก้วในการสื่อสารมากกว่าบทละครแบบร้อยกรองซึ่งนิยมในอดีต โดยละครเพลงกลายเป็นที่นิยมแทนละครที่สื่อสารแบบร้อยกรอง

๕. ดนตรี (Melody) การแสดงละครกรีกในสมัยโบราณนั้นจะมีกลุ่มนักร้องประสานเสียงหรือที่เรียกว่า **“คอรัส”** (Chorus) รับบทบาทเป็นตัวประกอบ กลุ่มคนหรือชาวเมือง และแสดงโดยการขับร้องหรือการสวดเป็นทำนองประกอบการเคลื่อนไหว ดังนั้นละครในสมัยกรีกโบราณจึงมีลักษณะคล้ายละครโอเปร่า (Opera) หรือละครเพลง (Musical) ในปัจจุบัน ดังนั้นอริสโตเติลจึงได้กำหนดให้เพลงเป็นหนึ่งใน ๖ องค์ประกอบของละคร แต่การแสดงละครในปัจจุบันอาจไม่จำเป็นต้องมีเพลงเป็นส่วนประกอบ โดยเฉพาะละครที่นำเสนอในแนวสมจริง ใช้เพียงบทสนทนาและการกระทำของตัวละครเท่านั้น เพลงจึงอาจไม่ใช่องค์ประกอบสำคัญของละครสมัยใหม่ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันดนตรี (Melody) รวมไปถึงเสียงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการแสดงละครที่จะช่วยให้ละครสามารถนำเสนอได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ดนตรีนี้อาจรวมถึงเสียงที่เกิดขึ้นจากจังหวะหรือท่วงทำนองการพูดก็ได้ เช่น บางประโยคควรพูดด้วยน้ำเสียงนุ่มนวล อ่อนหวาน บางช่วงต้องการความเร็วและดุร้าย

๖. ภาพ (Spectacle) หมายถึง สิ่งที่ผู้ชมมองเห็นบนเวทีหรือในจอโทรทัศน์และจอภาพยนตร์ ทั้งบรรยากาศ ชุดแต่งกายของตัวละคร และฉากที่ออกแบบมาอย่างพิถีพิถันช่วยให้ผู้ชมสนใจการเล่าเรื่องมากขึ้น วิธีที่บทละครถูกนำเสนอออกมาเป็นผลงานการแสดง ทั้งในลักษณะของเวที พื้นที่การแสดง ภาพของฉากที่ปรากฏ รูปแบบและสไตล์ของเสื้อผ้า แสง เอฟเฟกต์ บรรยากาศที่เกิดจากเสียง รวมถึงการแสดงของนักแสดงด้วย องค์ประกอบด้านภาพต้องมีความเหมาะสมในเรื่องของกาลเทศะ กล่าวคือ ภาพที่เกิดขึ้นเป็นภาพในลักษณะใด ช่วงเวลาใด เหตุการณ์ใด หากเป็นเรื่องราวย้อนยุคสมัยอยุธยา ฉาก เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย รวมถึงอุปกรณ์ประกอบฉากต้องอยู่ในยุคสมัยเดียวกันเพื่อให้ผู้ชมสามารถเข้าใจบริบทของเรื่องราวและการแสดงได้อย่างสมจริง

กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

นักเรียนสรุปความรู้เรื่ององค์ประกอบของละครตะวันตกเป็นแผนภาพความคิดลงในกระดาษ A4

๑.๒ หลักคิดวิธีการสร้างสรรค์การแสดงโดยใช้องค์ประกอบนาฏศิลป์การละคร

การสร้างสรรค์การแสดง สามารถนำองค์ประกอบทางทัศนศิลป์ ดนตรี นาฏศิลป์ การละครตะวันตกที่กล่าวมาข้างต้น มาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์และปรับปรุงการแสดงได้โดยใช้ขั้นตอน ๗ ขั้น ดังนี้ (สุรพล วิรุฬักษ์, ๒๕๔๙)

ขั้นที่ ๑ การคิดให้มีนาฏศิลป์ หมายถึง การกำหนดเป้าหมายว่าต้องการสร้างสรรค์การแสดงเพื่อวัตถุประสงค์ใด โดยสามารถแบ่งออกได้ ๕ ประการ ได้แก่

๑. เพื่อพิธีกรรมและพิธีการ เป็นการปรับปรุงจากชุดเดิมแต่ก็ไม่แตกต่างกันมากนัก เช่น โขน การบวงสรวงงานเฉลิมฉลอง งานสมโภช การถวายพระเจ้า
๒. เพื่อส่งเสริมกิจกรรม โดยการใช้นาฏศิลป์ในการส่งเสริมเพื่อความสุขสนุกสนาน
๓. เพื่อเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรม ใช้สื่อวัฒนธรรมของชาวบ้าน เป็นการยกเอกลักษณ์ของแต่ละหมู่บ้านขึ้นมา

๔. เพื่อความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะ เน้นความเป็นศิลปะ เช่น ระบายโบราณคดี ผลงานปริญญานิพนธ์ ของนักศึกษา การประกวดผลงานระดับโลก เป็นต้น

๕. เพื่อการพัฒนาอาชีพ ส่วนใหญ่พบมากในแถบโลกตะวันตก เช่น ยุโรปและอเมริกาจะมีคณะนาฏศิลป์ เป็นจำนวนมาก

ขั้นที่ ๒ การกำหนดความคิดหลัก เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการสร้างสรรค์งานเพื่อให้ผลงานเป็นไปตาม แนวคิดของผู้สร้างสรรค์ มี ๒ ระดับ คือ

๑. ระดับเป้าหมาย หมายถึง การกำหนดให้ชัดเจนว่านาฏศิลป์ชุดที่คิดขึ้น ทำไปเพื่ออะไรหรือเพื่อใคร
๒. ระดับวัตถุประสงค์ หมายถึง การนำเอาเป้าหมายมากำหนดเป็นสิ่งที่ต้องการจะทำในรูปแบบ ต่าง ๆ อย่างชัดเจน เพื่อจะได้นำไปปฏิบัติให้เป็นไปได้ง่าย

ขั้นที่ ๓ การประมวลข้อมูล เมื่อกำหนดวัตถุประสงค์ได้แล้วต้องทำการรวบรวมข้อมูล เพื่อที่จะเป็น ปัจจัยในการสร้างสรรค์ ไม่ใช่คิดขึ้นมาโดยไม่มีข้อมูลประกอบ ข้อมูลมี ๒ ลักษณะ คือ

๑. ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง คือ ความรู้ที่สามารถค้นหา สืบค้น อ้างอิงถึงได้ให้ผลงานออกมาเป็นรูปร่าง
๒. ข้อมูลที่เป็นแรงบันดาลใจ คือ ข้อมูลที่กระตุ้นหรือเสริมให้ผู้สร้างสรรค์คิดผลงานไปตามแนวที่ ตนต้องการ ทั้งนาฏศิลป์ ทัศนศิลป์ ดุริยางคศิลป์ และวรรณศิลป์ เกิดจากความเต็มใจในสิ่งที่ตนเองต้องการ

ขั้นที่ ๔ การกำหนดขอบเขต หมายถึง การกำหนดว่าผลงานชุดนั้นจะครอบคลุมเนื้อหา สารอะไร บ้างและอย่างไรบ้าง การกำหนดขอบเขตจะช่วยให้การออกแบบไม่คิดอะไรเกินกว่าที่จะทำได้จริง เพราะ การทำงานทุกอย่างต้องมีข้อจำกัด เพื่อให้การแสดงที่ออกมาไม่ขาดเอกภาพและตอบสนองเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ขั้นที่ ๕ การกำหนดรูปแบบ เป็นสิ่งสำคัญของผู้สร้างสรรค์เพราะขั้นตอนทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น ผู้สร้างสรรค์อาจเป็นผู้กำหนด หรือต้องทำร่วมกับผู้อื่น หรือรับคำสั่งมา ผู้สร้างสรรค์จึงต้องกำหนดรูปแบบ ให้ตรงกับความต้องการ ซึ่งอาจสรุปรูปแบบได้ ดังนี้

๑. ตามจารีตเดิม เป็นแนวที่ทำได้ง่าย เพราะมีรูปแบบและกฎเกณฑ์ หรือข้อกำหนดที่แน่นอนอยู่แล้ว
๒. การประยุกต์หรือการปรับปรุงจารีต มักนำเอาเอกลักษณ์ที่เด่น ๆ และสำคัญออกมาเป็นหลัก แล้วเสริมทำทางใหม่ ๆ เข้าไป
๓. การผสมผสานจารีต เป็นการนำเอาจารีตตั้งแต่สองจารีตขึ้นไป มาผสมผสานกัน โดยมุ่งให้แหวก แนวไปจากจารีตเดิม
๔. การกำหนดให้อยู่นอกนาฏจารีตเดิม เป็นความคิดที่ฉีกและแปลกแหวกแนวไปจากของเดิมอย่าง สั้นเชิง เพื่อให้เกิดรูปแบบการแสดงใหม่ ๆ ที่สะท้อนวิถีชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบันโดยมีเอาสิ่งที่มีอยู่เดิม เข้ามาใช้

ขั้นที่ ๖ การกำหนดองค์ประกอบอื่น ๆ นอกจากผลงานที่ตัวผู้สร้างสรรค์คิดแล้วยังต้องมียุทธศาสตร์ประกอบ อื่น ๆ เข้าร่วมด้วย เช่น ผู้แสดง ฉาก แสง เสียง รูปแบบเครื่องแต่งกาย รูปแบบเพลง เพื่องานที่ออกมาจะได้ ดูชัดเจนทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ

ขั้นที่ ๗ การออกแบบนาฏศิลป์ เป็นการกำหนดให้ผู้แสดงทำตามที่คุณสร้างสรรค์ต้องการ ทั้งการ ออกท่าทาง ทิศทางการเคลื่อนไหว การจับกลุ่ม ซึ่งผู้สร้างสรรค์จำเป็นต้องคำนึงถึงองค์ประกอบทางทัศนศิลป์ ดนตรี นาฏศิลป์ และการละครตะวันตกที่กล่าวมาข้างต้นที่จะนำมาประยุกต์ใช้อยู่เสมอ

สรุป

การสร้างสรรค์การแสดงให้มีความงามจำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบหลายประการ โดยการแสดง นาฏศิลป์ โขน และละครไทยมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ตัวละครหรือนักแสดง เครื่องแต่งกาย บทประพันธ์ บทละคร และดนตรีหรือเพลงประกอบการแสดง ส่วนละครตะวันตกมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ โครงเรื่อง ตัวละคร แก่นเรื่อง ภาษา เพลง และภาพ ซึ่งการนำองค์ประกอบต่าง ๆ มาสร้างสรรค์การแสดงจำเป็นต้องมี หลักการคิดที่เป็นอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อให้การแสดงสำเร็จลุล่วงและเป็นตามความต้องการ

กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้

๑. นักเรียนเลือกรับชมการแสดงนาฏศิลป์ โขน หรือละครไทยที่เผยแพร่บนอินเทอร์เน็ต ๑ การแสดง จากนั้นสังเกตและพิจารณาองค์ประกอบของการแสดง แล้วบันทึกลงในกระดาษ A4 ตามหัวข้อต่อไปนี้
 - ๑) ชื่อการแสดง
 - ๒) เครื่องแต่งกาย
 - ๓) บทประพันธ์
 - ๔) ดนตรี
๒. นักเรียนสรุปความรู้หลักคิดวิธีการสร้างสรรค์การแสดง โดยใช้แผนภาพความคิด (Mind Mapping)
๓. นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ ๔-๖ คน แต่ละกลุ่มร่วมกันคิดการแสดงนาฏศิลป์หรือละคร กลุ่มละ ๑ การแสดง จากนั้นออกมาแสดงหน้าชั้นเรียนทีละกลุ่ม โดยใช้เวลาแสดงกลุ่มละไม่เกิน ๕ นาที

การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

หากนักเรียนได้รับมอบหมายให้มีส่วนร่วมในการจัดการแสดงนาฏศิลป์หรือการละคร ๑ ชุดการแสดง เพื่อนำมาแสดงในเปิดโลกกิจกรรมของโรงเรียน นักเรียนจะนำความรู้เรื่ององค์ประกอบของนาฏศิลป์ และการละคร และหลักการสร้างสรรค์การแสดงมาใช้อย่างไร

คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้

๑. ศิลปะสำคัญสามแขนงในการศึกษาสุนทรียศาสตร์มีกี่ประเภท อะไรบ้าง
๒. องค์ประกอบทางทัศนศิลป์ในงานนาฏศิลป์และศิลปะการแสดง มีอะไรบ้าง จงอธิบาย
๓. องค์ประกอบของนาฏศิลป์และการละครไทยมีอะไรบ้าง จงอธิบาย
๔. ตำราการละครเล่มแรกของโลกชื่อ โฟเอติก ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของการละครไว้ ๖ อย่าง มีอะไรบ้าง
๕. จงอธิบายหลักคิดวิธีการสร้างสรรค์การแสดงโดยใช้องค์ประกอบนาฏศิลป์การละคร